



Службовыя часціны мовы

Злучнік





Злучнікі –

словы, якія ўжываюцца для сувязі аднародных членах,
частак складанага сказа, самастойных сказаў і частак тэксту:

*Голасам моцы ціха **і** важна гром пракаціўся ўгары. (Я. Колас)*

*Прыпякала сонца, **ды** веяў лёгкі ветрык. (К. Чорны)*

*Над лугам адно бязмежнае ціхае неба. **І** мы пайшлі. (Я. Брыль)*

*Чытаць мяне навучылі па-руску да школы. **А** школа ў нашым Загоры
была тады польская, з рэдкімі беларускімі ўрокамі.
(Я. Брыль)*

Злучнік –

службовая часціна мовы.

Ён не змяняецца і не з'яўляецца членам
сказа.





Злучнікі

простыя

Складаюцца з аднаго слова:
а, і, але, бо, ці, калі, як і інш.

*Нам аднолькава сёння свеціць яснае сонца, **бо** на
роднай зямлі кожны сэрцам вялікі. (П. Броўка)*

састаўныя

Складаюцца з двух і больш слоў:
*а то, ды і, таму што, як толькі, як быццам, для таго каб,
калі... то, як... так і, не толькі... але і, хоць... але і інш.*

***Як толькі** ўзыходзіць зара над зямлёй, дзень радаснай працы
займаецца мой. (П. Броўка)*

У склад некаторых састаўных злучнікаў (таму што, для таго каб, пасля таго як, з-за таго што і інш.) уваходзяць словы, якія могуць выдзяляцца сэнсавы і інтанацыйна (таму, для таго, пасля таго, з-за таго). Такія састаўныя злучнікі разрываюцца і размяшчаюцца ў розных частках складаных сказаў. Коска ставіцца тады перад другой часткай састаўнага злучніка.
*Я гэту мову ўзяў сабе, **таму што** зашмат у ёй было гаротных песень... – Я гэту мову ўзяў сабе **таму, што** зашмат у ёй было гаротных песень... (М. Танк)*





Адзіночныя злучнікі

у сказе могуць ужывацца адзін раз

але, а, і, ды, бы, аднак, або

За мужнасць, шчырасць, ласку і красу я палюбіў Палессе.

(П. Прыходзька)

Паўторныя злучнікі

у сказе ужываюцца два разы і больш

і – і, ці – ці, або – або, то – то, ці то – ці то, не то – не то, ні – ні

Шмат злажылі казак, і легенд, і песень людзі пра балота, пра сваё

Палессе. (Я. Купала)

Парныя злучнікі

складаюцца з дзвюх частак

Перад другой часткай парнага злучніка заўсёды ставіцца коска

не толькі... але, калі... то, хоць... але

Хоць і стомлены быў дзед Талаш, але заснуў не адразу.

(Я. Колас)

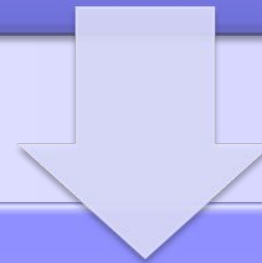




Па значэнні злучнікі падзяляюцца на
злучальныя і падпарадкавальныя

Злучальныя злучнікі (*і, ды, а, але, або, ці, то-то, ні-ні, не толькі... але і* і інш.) звязваюць аднародныя члены ў простым сказе, раўнапраўныя па сэнсе часткі складаназлучанага сказа, самастойныя сказы ў тэксце або часткі тэксту:

Красу птушынага голасу я ведаў перш за ўсё ад жаваранка і шпакі. (Я. Брыль)



Падпарадкавальныя злучнікі (*каб, бо, калі, што, як, пасля таго як, таму што* і інш.) звязваюць нераўнапраўныя па сэнсе часткі складаназалежнага сказа. У такіх сказах можна паставіць пачатне ад адной часткі да другой.

Туман не разыходзіўся, (чаму?) бо не было ветру. (Я. Маўр)

Падпарадкавальныя злучнікі ўключаюцца ў залежную частку складанага сказа. Перад злучнікамі, якія звязваюць часткі складанага сказа, ставіцца коска.





Злучальныя злучнікі

спалучальныя

і, ды ў значэнні і, і – і, ні – ні, не толькі ... але і, як ... так і

спалучаюць аднародныя члены і часткі складаназлучанага сказа, дзеянні (падзеі, з'явы) у якіх адбываюцца адначасова або паслядоўна, адно за другім:
Непрыкметна прайшоў час і настаў дзень экзаменаў.
(Я. Колас)

супраціўныя

а, але, ды ў значэнні але, аднак, затое, хоць і ... але

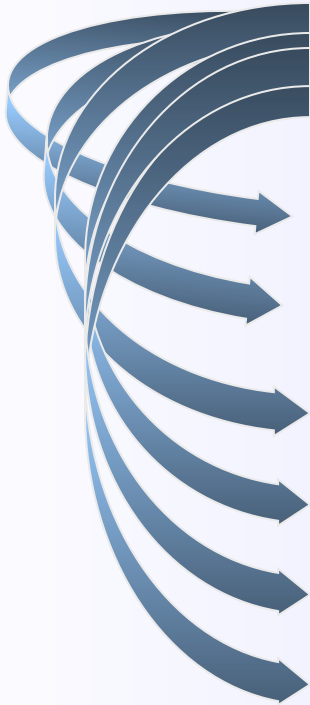
злучаюць аднародныя члены і часткі складаназлучанага сказа з супраціўным значэннем:
Прайшла навальніца, але свежасці не прынесла.
(В. Вольскі)

размеркавальныя

ці, або, ці – ці, або – або, то – то, не то – не то, ці то – ці то

звязваюць аднародныя члены і часткі складаназлучанага сказа, у якіх паказваецца чаргаванне дзеянняў (падзей, з'яў, прадметаў) або магчымасць аднаго дзеяння з двух ці некалькіх:
Пад гэты гром, пад дожджэ упарты то тут, то там пачуеш жарты. (Я. Колас)





Падпарадкавальныя злучнікі

Часавыя (калі, пакуль, ледзь, чуць, як, як толькі, пасля таго як і інш.)

Прычынныя (бо, таму што, з прычыны таго што, з-за таго што і інш.)

Умоўныя (калі, калі б, каб, як, раз, абы і інш.)

Мэтавыя (каб, для таго каб, з тым каб і інш.)

Параўнальныя (як, чым, быццам, нібы, бы і інш.)

Тлумачальныя (што, як, каб і інш.)

Часавыя, прычынныя, умоўныя і мэтавыя злучнікі звязваюць часткі складаназалежнага сказа, якія ўказваюць на час, прычыну, умову і мэту таго, пра што гаворыцца ў другой частцы. У такіх сказах ад адной часткі да другой можна паставіць пытанні *калі? чаму? пры якой умове? з якой мэтай?*

Трэба рана ўстаць, (з яко мэтай? для чаго?) каб хлеба прычакаць. (Прыказка)

Параўнальныя злучнікі ўжываюцца ў той частцы складаназалежнага сказа, якая шляхам параўнання характарызуе тое, пра што гаворыцца ў другой частцы. Да параўнальнай часткі ставіцца патанне *як?*

Усё зацвіло, загаманіла, (як?) бы жыватворная іх сіла ад сну прыроду абудзіла. (Я. Колас)

У простым сказе параўнальнымі злучнікамі ўводзяцца параўнальныя звароты:

З гнёздаў буслы пазіраюць і дзюбамі, стрэлкамі нібы, паказваюць шлях. (М. Лужанін)

Тлумачальныя злучнікі ўключаюцца ў тую частку складаназалежнага сказа, якая тлумачыць, паясняе сэнс пэўнага члена другой часткі. Да часткі з такімі злучнікамі ставіцца пытанне **ўскоснага склону:**

Міхась і не заўважыў, (чаго?) як прайшоў першы дзень навукі. (Я. Колас)

